

FATTIGDOM, SYND OG SOCIALE STRUKTURER

ET BIBELSK PERSPEKTIV

Professor og centerleder, ph.d. Ronald J. Sider

RESUMÉ: Ronald J. Sider var med bogen *Rich Christians in an Age of Hunger* (1977) banebrydende på det social-etiske område i amerikansk, evangelikal sammenhæng. I denne artikel fra 2008 peger Sider på de bibelske beskrivelser af Guds særlige omsorg for de økonomisk fattige og af Guds krav om social retfærdighed. Han kobler dette med nuancerede analyser af fattigdom og social uretfærdighed i en nutidig global kontekst. Sider påpeger vestlige kristnes uundgåelige involvering i uretfærdige politiske og økonomiske strukturer og fremsætter et kald til at arbejde hårdt for at forandre disse.

Der er fire ting, vi må gøre os klart, for at tænke bibelsk om fattigdom i dag: Guds særlige omsorg for de fattige, de mange forskellige årsager til fattigdom, den bibelske lære om uretfærdige sociale systemer, og strukturel uretfærdighed som en nutidig realitet.

Gud og de fattige

De bibelske skrifter taler om, at de fattige ligger Gud særligt på sinde på mindst fire forskellige måder.¹

1. Bibelen fortæller gentagne gange, at Herskeren over historien arbejder for at hjælpe de fattige og undertrykte. Tænk på udfrielsen fra Egypten. Igen og igen

fortæller teksten, at Gud greb ind, fordi Gud hadede undertrykkelsen af de stakels israelitter (2 Mos 3,7-8; 6,5-7; 5 Mos 26,6-8). Eller tænk på salmerne: "Jeg ved, at Herren vil føre de hjælpeløses sag og skaffe de fattige ret" (Sl 140,13; jf. 12,5).² Gud handler i historien for at hjælpe de fattige og undertrykte.

2. Historiens Herre knuser til tider de rige og magtfulde. Marias lovsang er rystende: "Min sjæl ophøjer Herren... sultende har han mættet med gode gaver, og rige har han sendt tomhændet bort" (Lk 1,46.53). Jakob er endnu mere kontant: "Og nu I, som er rige! I skal græde og jamre over den elendighed, der skal komme over jer" (Jak 5,1).

Eftersom Gud kalder os til at skabe velstand og ikke tager parti imod de rige, hvorfor advarer Skrifterne så igen og igen om, at Gud til tider virker i historien for at tilintetgøre de rige? Bibelen har et enkelt svar. Det er fordi de rige til tider bliver rige ved at undertrykke de fattige; og fordi de ofte har rigeligt men ignorerer de trængende. Gud bliver i begge tilfælde rasende.

Jakob advarer de rige så stærkt, fordi de har ophobet rigdom og nægtet at lønne deres arbejdere (Jak 5,2-6). Gentagne gange sagde profeterne det samme (Sl 10; Jer 22,13-19; Es 3,14-25). "Der findes uretfærdige i mit folk, de ligger på lur, som fuglefængere kryber sammen, de sætter fælder og fanger mennesker. Som en kurv fyldt med fugle er deres huse fyldt med falskhed; derfor er de store og rige, tykke og fede... fattiges ret forsvaret de ikke. Skulle jeg ikke straffe dem for det?" (Jer 5,26-29). Gentagne gange advarede profeterne om, at Gud var blevet så krænket, at han ville udlette Israels og Judas folk. På grund af den måde de "knuser de svages hoved [...] og nægter de undertrykte retfærdighed", ³ forudsagde Amos et grusomt fangenskab (Am 2,7; 5,11; 6,4,7; 7,11.17). Det samme gjorde Esajas og Mika (Es 10,1-3; Mika 2,2; 3,12). Og det skete præcis, som de havde forudsagt. Ifølge både Det Nye og Det Gamle Testamente tilintetgør Gud folk og samfund, som bliver rige ved at undertrykke de fattige.

Men hvad så, hvis vi arbejder hårdt og skaber velstand på retfærdig vis? Det er godt – så længe vi ikke glemmer at dele. Uanset hvor retmæssigt vi har opnået vores velstand, befaler Gud, at vi handler generøst overfor de fattige. Når vi ikke gør det, behandler Gud os på samme måde, som dem, der undertrykker de fattige. Der er ikke mindste hentydning i Jesu historie om den rige mand og Lazarus til, at den rige mand udnyttede Lazarus for at opnå

sin rigdom. Han forsøgte bare at dele. Så straffede Gud ham (Lk 16,19-31).

Bibelen er klar. Historiens Herre står os imod, hvis vi bliver rige ved at undertrykke de fattige, eller hvis vi har rigdom og ikke generøst rækker ud til de nødstedte. Gud dømmer samfund efter, hvad de gør ved de folk, som befinder sig på bunden.

3. Gud identificerer sig så stærkt med de fattige, at det at sørge for dem er næsten som at hjælpe Gud: "Den, der forbarmer sig over den svage, giver et lån til Herren" (Ordsp 19,17). Modsat: "Den, der undertrykker den svage, håner hans skaber" (14,31).

Jesu lignelse om fårene og bukkene er den ultimative følgetekst til disse to ordsprog. Jesus overrasker dem på den højre side med hans insisteren på, at de har givet ham noget af spise og givet ham tøj, da han frøs og var sulten. Da de protesterer med, at de ikke kan huske nogensinde at have gjort dette, svarer Jesus: "Alt, hvad I har gjort mod en af disse mine mindste brødre, det har I gjort mod mig" (Matt 25,40). Hvis vi tror hans ord, ser vi på de fattige og oversete med helt nye øjne.

4. Gud befaler, at hans folk skal dele Guds særlige omsorg for de fattige. Gud befaler Israel ikke at behandle enker, faderløse og fremmede på den måde, egypterne havde behandlet dem selv (2 Mos 22,21-24). I stedet skulle de elske de fattige, akkurat som Gud havde sørget for dem ved udvandringen (2 Mos 22,21-24; 5 Mos 15,13-15). Når Jesu disciple inviterede til fest, skulle de især invitere de fattige og invalide (Lk 14,12-14; Hebr 13,1-3). Paulus fremhævede Jesus som forbillede på at blive fattig for at vise, hvor generøst korinterne skulle bidrage til de fattige i Jerusalem (2 Kor 8,9).

Bibelen går dog et chokerende skridt videre. Gud insisterer på, at hvis vi ikke efterligner Guds særlige omsorg for de fattige, er vi ikke virkeligt Guds folk – uanset hvor hyppig vores kirkegang er, og hvor ortodoks vores bekendelse er. Fordi Israel undlod at rette op på undertrykkelsen og forsvare fattige enker, insisterede Esajas på, at Israel i realiteten var Gomorras hedenske folk (Es 1,10-17). Gud kunne ikke fordrage deres faste, fordi de forsøgte på samme tid at dyrke Gud og undertrykke deres arbejdere (Es 58,3-7). Gennem Amos råbte Herren i raseri, at de religiøse fester, som Gud netop selv havde forordnet, gjorde Gud vred og syg. Hvorfor? Fordi de rige og magtfulde sammenblandede gudsyndelse og undertrykkelse af de fattige (Es 5,21-24). Jesus var endnu skarpere. Ved den sidste dom vil de, som forventer at komme i himlen, høre, at deres undladelse af at mætte de sultne fordømmer dem til helvede (Matt 25). Hvis vi ikke sørger for den nødlidende bror og søster, bliver Guds kærlighed ikke i os (1 Joh 3,17).

Hele dette bibelske materiale demonstrerer klart, at de fattige ligger Gud og Guds tro folk på sinde. Gud tager parti for de fattige, men er ikke partisk. Gud elsker ikke de fattige mere end de rige. Hver eneste persons vel ligger Gud lige meget på sinde. De fleste rige og magtfulde mennesker er imidlertid oprigtigt partiske: de bekymrer sig langt mere om dem selv end om deres fattige naboer. I kontrast til de fleste menneskers oprigtige partiskhed, får Guds upartiskhed Gud til at fremstå som partisk. Gud bekymrer sig lige meget om enhver. Hvordan tager Gud så "parti" for de fattige? Fordi samme omsorg for enhver, i konkrete historiske situationer, kræver særlig omsorg for bestemte mennesker. I en familie afsætter kærlige forældre ikke samme tid til lektiehjælp til en søn, som slider hårdt

for at få 'fem', og en datter, som let får et 'tolvtal'. Netop for at være "upartiske" og elske begge lige meget, afsætter de ekstra tid til at hjælpe det mere trængende barn. I historiske situationer (f.eks. apartheid), hvor nogle undertrykker andre, betyder Guds upartiskhed ikke neutralitet. Netop fordi Gud elsker alle lige meget, arbejder Gud mod undertrykkerne og står aktivt på de undertryktes side – for at befri begge, som han elsker lige meget!

Mange årsager til fattigdom⁴

Hvis vi vil gøre en ende på fattigdom, må vi gøre os dens årsager klart – og der er ikke kun én årsag.

- Fattigdom er i nogle tilfælde forårsaget af syndige personlige valg. Dovenskab og misbrug af narkotika, alkohol og sex bidrager alle til fattigdom. At give tydeligt udtryk for det er ikke at "bebrejde offeret". Det er ærligt at anerkende, hvad både menneskelig erfaring og bibelsk lære (Ordsp 6,6-11;14,23) klart viser.
- Vildfarne verdenssyn og kulturelle værdier skaber også fattigdom. For eksempel bidrager hinduismens kastesystem tydeligvis til de mere end 200 millioner indiske kasteløses lidelsesfyldte fattigdom.
- Katastrofer – hvad enten de er forårsaget af naturen eller menneskeheden – forårsager også overvældende fattigdom. Orkaner, oversvømmelser, jordskælv og tørke kræver alle forfærdeligt mange liv.
- Mangel på teknologi er en anden årsag. Mange mennesker er ivrige efter at arbejde men mangler ordentlige redskaber og viden.
- Uretfærdige strukturer: gamle sociale og økonomiske systemer, som i stor udstrækning bidrager til fattigdom.

Tragisk nok forstår mange kristne, særligt

evangelikale kristne, ikke de sociale systemers rolle i forhold til at skabe fattigdom. Derfor må vi yde større opmærksomhed til denne årsag til fattigdom – i to henseender. For det første må vi forstå den bibelske lære, og dernæst må vi få blik for, hvordan nutidige uretfærdige strukturer faktisk bidrager til at forårsage fattigdom i dag.

Den bibelske lære om social uretfærdighed⁵

Tilsidesættelse af den bibelske lære om strukturel uretfærdighed eller institutionaliseret ondskab er en af de mest dødbringende udeladelser i mange dele af kirken i dag. Kristne indskrænker hyppigt etik til en snæver type "personlige" synder. Der er en væsentlig forskel mellem bevidst villet, individuelle handlinger (så som at lyve overfor en ven eller at begå utroskab) og deltagelse i onde sociale strukturer. Slaveri er et eksempel på det sidste. Det er de victorianske fabrikker, hvor tiårige børn arbejdede tolv til seksten timer om dagen, også. Både slaveri og børnearbejde var lovligt, men det ødelagde millioner af mennesker. Det var institutionaliseret, eller strukturel, ondskab. I det tyvende århundrede er evangelikale kommet i ubalance i deres kamp mod synd. De udtrykker bekymring og moralsk forargelse over individuelle syndige handlinger, mens de ignorerer, og måske endda tager del i, onde sociale strukturer. Men Bibelen fordømmer begge dele.

Det Gamle Testamente

Herren bekendtgør, idet han taler gennem sin profet Amos: "På grund af Israels tre forbrydelser, ja fire, opgiver jeg ikke min beslutning. De solgte den uskyldige for penge og den fattige for et par sandaler. De knuser de svages hoved i støvet og trænger de hjælpeløse bort fra vejen. Far og søn går til samme pige og vanhelliger mit hellige

navn" (Am 2,6-7). Bibelforskere har vist, at der ligger en slags juridisk "opdigt" eller teknikalitet bag vendingen "at sælge den fattige for et par sandaler." Denne dårlige behandling af de fattige var lovlig! Gud fordømmer i samme åndedrag to modbydelige praksisser: seksuelt krænkende adfærd og den legaliserede undertrykkelse af de fattige. Seksuel synd og økonomisk uretfærdighed er lige utiltalende for Gud.

Profeten Esajas fordømmer også både personlig og social synd: "Ve dem, der lægger hus til hus og følger mark til mark, indtil der ikke er mere plads, og I bor alene i landet. Fra Hærskarers Herre lyder det i mine ører: De mange huse skal lægges øde, store og fine huse skal stå tomme [...]. Ve dem, der fra tidlig morgen jager efter øl og langt ud på aftenen blusser af vin" (Es 5,8-9.11). Her fordømmer Gud i én kortfattet anklage både dem, som ophober store landejendomme på bekostning af de fattige, og dem, som er drukkenbolte. Økonomisk uretfærdighed er lige så afskyeligt for vores Gud som drukkenskab.

Gud viser tydeligt sin misbilligelse af onde institutioner gennem profeten Amos (for at forstå meningen med denne passage må vi huske på, at Israels retshandlinger blev holdt ved byporten): "De hader den, der fælder dom i porten [...] jeg kender jeres mange overtrædelser og jeres talrige synder [...]. I tager imod bestikkelse og afviser de fattige i porten. Had det onde, og elsk det gode, håndhæv retten i porten!" (Am 5,10-15). "Men ret skal strømme som vand, retfærdighed som en stadig rindende bæk" (v. 24) er ikke abstrakt tale. Profeten kalder på retfærdighed i det juridiske system. Han mener dermed: "skil jer af med det korrupte juridiske system, som tillader de velstående at betale sig ud af problemerne, men giver de fattige lange fængselsstraffe!"

Uærlige og korrupte enkeltpersoner

i det juridiske system er ikke de eneste, som står domfældede. Love er til tider i sig selv en pestilens for Gud: "Skulle du have fællesskab med ondskabens domstol, som [gør uorden til vedtægt]?"⁶ De angriber den retfærdige og dømmer det uskyldige blod skyldigt. Men Herren blev min borg, min Gud blev min tilflugtsklippe. Han lod deres uret komme over dem selv og tilintetgjorde dem i deres ondskab. Herren, vor Gud, tilintetgjorde dem" (Sl 94,20-23). Jerusalem Bibelen har en fremragende gengivelse af vers 20: "Du giver aldrig dit samtykke til den korrupte domstol, som indfører uorden som lov."⁷ Gud ønsker, at hans folk skal vide, at ondskabsfulde regeringer "gør uorden til vedtægt." Eller som New English Bible siger det: de udtænker ondskab "under dække af lov."⁸ Derfor kalder Gud sit folk til at modarbejde politiske strukturer, som "indfører uorden som lov". Gud hader onde økonomiske strukturer og uretfærdige juridiske system, fordi de ødelægger hundrede-, tusind- og millionvis af mennesker. Der er også en anden side ved institutionaliseret ondskab, som gør den særligt ondartet. Strukturel ondskab er så subtil, at vi bliver indfanget uden helt at være klar over det. Hvis vi [imidlertid] tilhører en privilegeret gruppe, der profiterer fra strukturel ondskab, og hvis vi har i det mindste nogen forståelse af ondskaben, men alligevel undlader at gøre, hvad Gud vil have os til at gøre for at forandre tingene, så står vi skyldige overfor Gud. Social ondskab er lige så utilfredsstillende for Gud som personlig ondskab.

Det er vigtigt at forstå, at strukturel ondskab er moralsk genkendelig fra personlig synd. Strukturer har ikke sind og vilje på den måde, individer har. Onde systemer kan ikke angre deres synder, modtage tilgivelse ved Kristi soning, modtage dåben og være på vej mod det evige liv, på den måde

syndige mennesker kan. Ansvarlighed er ikke det samme som skyld. Ethvert individ i et samfund har et vist ansvar for at rette op på ondskab omkring dem, hvad enten ondskaben er individuel eller fælles, men det betyder ikke, at hver person er skyldig i enhver synd i deres samfund. Synder vi da personligt, når vi tager del i onde systemer? Det afhænger af vores indsigt og vores respons. Hvis vi absolut ingen forståelse har af ondskaben, indebærer vores deltagelse ikke personlig synd. Hvis vi forstår noget af ondskaben og gør alt, hvad Gud vil have os til at gøre for at rette op på uretfærdigheden, så synder vi heller ikke. Enkeltpersoner synder ved at deltage i onde systemer, når de forstår, i det mindste til en vis grad, at systemet mishager Gud, men undlader at handle ansvarligt for at forandre forholdene.

Der er imidlertid endnu to forhold, som er afgørende. For det første: det faktum, at jeg ingen viden har om et systems ondskab og ikke er personligt skyldig overfor Gud ved at tage del i det system, ændrer ikke ved det faktum, at systemet ikke desto mindre er ondt og dårligt og står under Guds fordømmelse. Gud hader altid strukturel ondskab og arbejder for at gøre en ende på dens uretfærdighed. Om jeg har nogen forståelse af et systems undertrykkelse eller ej ændrer ikke ved det objektive faktum, at det er en pestilens for vores hellige Gud. Endvidere ved folk, der lever i og nyder godt af uretfærdige strukturer, for det meste noget – omend ikke alt – om deres ondskab. Faktisk ved vi meget ofte nok til at vælge ikke at ville vide mere for ikke at komme til at føle os skyldige. Mafia-hustruer ved nok om deres ægtefællers aktiviteter til ikke at stille for mange spørgsmål. Rige kristne ved nok om fattigdommens hærgen til at slukke for fjernsynets særudsendelse om fattigdom i udviklingslandene eller den indre by.

Vi skynder os forbi boghandlens sektion for økonomisk retfærdighed. Hvorfor? Fordi vi ved, at hvis vi vidste mere, ville det gøre os moralsk forpligtede til at forandre os. Er vi ikke – til en vis grad – skyldige, fordi vi vælger ikke at kende til den ondskab, som er til fordel for os og skader andre? “Før enhver, som øver ondt, hader lyset og kommer ikke til lyset, for at hans gerninger ikke skal afsløres” (Joh 3,20).

Uretfærdige systemer og undertrykkende strukturer er en pestilens for Gud, og “social synd” er det korrekte udtryk at bruge om dem. Endvidere har vi, når vi forstår deres ondskab, en moralsk forpligtelse til at gøre alt, hvad Gud vil, at vi skal gøre for at forandre dem. Hvis ikke vi gør det, synder vi. Det er den åbenlyse konsekvens af Amos’ hårde angreb på hans tids velstående kvinder. Det er også den åbenlyse konsekvens af Jakob 4,17: “Alle der ved, hvad der er det rette at gøre, men ikke gør det, for ham er det synd.”⁹

Det Nye Testamente

I Det Nye Testamente udtrykker ordet “kosmos” (verden) ofte ideen om strukturel ondskab. I græsk tænkning referer ordet “kosmos” til det civiliserede livs strukturer, særligt livsmønsteret i den græske bystat, som blev anset for at være i alt væsentligt godt. Men de bibelske forfattere vidste, at synd havde invaderet og forvrænget samfundets strukturer og værdier. Det Nye Testamente anvender derfor hyppigt ordet “kosmos” til at referere til samfundet opbygget efter forkerte principper.

Før deres omvendelse fulgte de kristne en falden social ordens værdier og livsmønstre: “[I] var døde i jeres overtrædelser og synder, som I før vandrede i, da I lod jer bestemme af denne verdens tidsalder” (Ef 2,1-2). Paulus – i hans brev til romerne (12,1-2) – og Johannes – i hans evangelium – tilskyn-

der de kristne til ikke at tilpasse sig denne verdens livsmønster med onde systemer og idéer. “Elsk ikke verden og heller ikke det, som er i verden. Hvis nogen elsker verden, er Faderens kærlighed ikke i ham; for alt det, som er i verden, kødets lyst og øjnenes lyst og pral med jordisk gods, er ikke af Faderen, men af verden. Og verden og dens begær går til grunde, men den, der gør Guds vilje, bliver til evig tid” (1 Joh 2,15-17).

Bag vores verdens forvrængede sociale strukturer, siger Paulus, står faldne overnaturlige magter kontrolleret af Satan selv. Efter at Paulus har sagt, at efeserne før deres omvendelse havde “ladet sig bestemme af denne verdens tidsalder”, tilføjer han: “og af ham, som hersker over luftens rige, den ånd, der stadig virker i ulydighedens børn” (Ef 2,2). Paulus advarer om, at “for os står kampen ikke mod kød og blod, men mod myndigheder og magter, mod verdensherskerne i dette mørke, mod ondskabens åndemagter i himmelrummet” (Ef 6,12). Disse faldne overnaturlige magter fordrejer og forvrænger de sociale systemer, som vi behøver for at være hele sociale væsener. Disse dæmoniske magter former verden ved at forføre os til at træffe forkerte valg, som skaber onde systemer, ved at arbejde mod forsøg på at få bugt med undertrykkende strukturer og til tider ved at lokke politikere og andre ledere til at gøre brug af det okkulte. Det onde er langt mere komplekst end individers forkerte valg. Det befinder sig også udenfor os i undertrykkende sociale systemer og i dæmoniske magter, som fryder sig over at trodse Gud ved at korrumpere de sociale systemer, som de menneskelige bærere af hans billede behøver.

Pave Johannes Paul II har med rette insisteret på, at onde sociale strukturer er “rodfæstede i personlig synd”. Social ondskab kommer af vores oprør mod Gud

og vores deraf følgende selvished overfor vores næste. Men akkumulationen og koncentrationen af mange personlige synder skaber "strukturer af synd", som er både undertrykkende og "vanskelige at fjerne".¹⁰ Når vi vælger at tage del i og nyde godt af onde sociale systemer, synder vi mod Gud og vores næste.

Guds respons

Profeterne advarede uden omsvøb folk om, hvordan retfærdighedens Gud reagerer på undertrykkende sociale strukturer. Gud bekymrer sig så meget om de fattige, at han arbejder for at tilintetgøre sociale systemer, som tolererer og fremmer fattigdom. Gud erklærer gentagne gange, at han vil udslutte nationen Israel af to grunde: dets afgudsdyrkelse og dets dårlige behandling af de fattige (se for eksempel Jer 7,1-15). Det er afgørende at være opmærksom på begge disse. Vi må ikke blive så optagede af "horisontale" spørgsmål om social retfærdighed, at vi negligerer "vertikal" ondskab så som afgudsdyrkelse. Moderne kristne synes at have en ubændig trang til at falde i den ene eller den anden grøft. Men Bibelen korrigerer vores ensidighed ved at gøre det klart, at begge leder til udslættelse. Gud udslattede Israel og Juda på grund af både deres afgudsdyrkelse og deres sociale uretfærdighed.

Her er vores fokus imidlertid rettet mod det forhold, at Gud nedbryder undertrykkende sociale strukturer. Amos' ord, som kunne gengives tilsvarende fra mange andre steder i Skriften, gør denne guddommelige reaktion klar: "Gud Herrens øjne hviler på det syndige rige; jeg vil udslutte det fra jordens overflade" (Am 9,8). Inden for en generation efter Amos var Nordriget, Israel, fuldstændig tilintetgjort. Den stærkeste proklamation af, at Gud arbejder for at til-

intetgøre onde sociale strukturer, finder vi formodentlig i Det Nye Testamente, i Marias lovsang. Maria priser Herren, som "har styrtet de mægtige fra tronen, og han har ophøjet de ringe; sultende har han mættet med gode gaver, og rige har han sendt tomhændet bort" (Lk 1,52-53). Historiens Herre arbejder lige så intenst i dag for at omstyrte syndige samfund, hvor velstående klasser lever af de fattiges sved, slid og sorger.

En indisk biskop fortalte mig engang en historie, som understreger betydningen af at forstå social synd. En psykiatrisk institution i hans land havde en fascinerende fremgangsmåde til at fastslå, hvorvidt en patient var rask nok til at tage hjem. De førte personen hen til en vandhane, placerede en stor spand under hanen og fyldte spanden med vand. Så, idet de lod vandet fortsætte med at løbe, gav de personen en ske og sagde: "Vær venlig at tømme spanden". Hvis personen begyndte at skovle vandet ud en skefuld ad gangen uden at slukke for vandet, så vidste de, at han eller hun stadig var syg. Kristne arbejder for ofte med sociale problemer – som de indiske psykiatriske patienter – en skefuld ad gangen. Imens de arbejder febrilsk for at afhjælpe symptomer, glipper det for dem at gøre noget som helst for at slukke for vandet (f.eks. forandre de juridiske systemer og økonomiske politikker, som skader folk). De forbliver i vildrede og frustrerede over, hvor lidt fremgang de skaber. Det er altafgørende at forstå det bibelske begreb om social synd for at forstå alvoren af urimelige systemer og deres bidrag til fattigdom i dag.

Strukturel uretfærdighed i dag¹¹

Er vestlige kristne i dag en del af uretfærdige strukturer, som bidrager til sult i verden? En drøftelse af en række spørgsmål vil afsløre vores medvirken: (1) Markeds-

økonomi, (2) international samhandel, (3) naturressourcer og miljøet og (4) fødevarer-import fra fattige lande.

Vurdering af markedsøkonomi

Hjælper eller skader markedsøkonomier de fattige? Vores udforskning af de strukturelle årsager til fattigdom må begynde med dette spørgsmål. Demokratisk kapitalisme har vundet det tyvende århundredes mest dramatiske økonomisk/politiske debat. Næsten alle lande i verden priser idealet om demokrati. De fleste nationer tager skridt i retning af en "markedsøkonomi". Enhver, som bekymrer sig om de fattige, må slås med, hvordan denne afgørende betydningsfulde globale tilslutning til markedsøkonomi påvirker de fattigste.

Kommunismens statsejerskab og centrale planlægning virkede ikke. Det var ineffektivt og totalitært. Markedsøkonomi har på den anden side skabt enorm velstand, ikke kun i vestlige lande. Mange asiatiske lande har indført markedsøkonomier. Resultatet har været et dramatisk fald i fattigdom i verdens mest befolkningsrige kontinent. I 1970 plagede kronisk underernæring 35 procent af befolkningen i udviklingslandene. I 2003 – på trods af en hastig befolkningstilvækst – var kun 17 procent af befolkningen i udviklingslandene kronisk underernærede.¹²

Tegnene er tydelige. Markedsøkonomi har mere succes med at skabe økonomisk vækst end centralt ejede og centralt planlagte økonomier. Kinas fænomene vækstrate over de sidste to årtier er tydeligvis et resultat af dets omfattende indførelse af frie markeds kræfter i både landbrug og omfattende dele af industriproduktionen. Over det meste af Østasien, inklusiv Kina, Malaysia, Indonesien og Thailand, skaber markedsøkonomier eksplosiv økonomisk vækst. Af afgørende betydning for

denne vækst er ekspansionen af eksport og international samhandel. De nyere asiatiske markedsøkonomiers hastige vækst var direkte relateret til deres beslutning om at reducere handelsbarrierer og styrke eksporten – sammen med omfattende regeringsaktiviteter. Snesevis af omhyggelige studier viser, at større koncentration om eksportvarer næsten altid skaber økonomisk vækst. Den første konklusion, vi kan drage, er derfor, at markedsøkonomier er bedre til at skabe økonomisk vækst end de tilstedeværende alternativer. Eftersom fattige nationer behøver økonomisk vækst for at tilvejebringe en fornøden levestandard for verdens fattigste folk, burde de, som bekymrer sig om de fattigste, således acceptere markeder som et vigtigt, brugbart redskab for at udruste de fattige.

Uheldigvis har nutidens markedsøkonomier også fundamentale svagheder. Målt med bibelske standarder forekommer der himmelråbende uretfærdigheder. Akkurat som vi indfører markedsstrukturer som bedre end de kendte alternativer, må vi undersøge og udbedre de problemer, som findes i dagens markedsøkonomier. Her nævner jeg blot ét: det grelle problem, at mindst en fjerdedel af jordens befolkning mangler kapital til at deltage i den globale markedsøkonomi i nogen større udstrækning. Jord er stadig den primære kapital i mange landbrugssamfund. Penge og uddannelse er langt mere afgørende i moderne kapital-intensive, videns-intensive økonomier. Mindst én ud af fire i vores verden har næsten ingen jord, meget få penge og praktisk talt ingen uddannelse. Markedets indretning på udbud og efterspørgsel er blind for distinktionen mellem basale nødvendigheder (selv et nødvendigt minimum af mad for at undgå sult) og den luksus, de rige eftertragter. Ifølge FN's udviklingsprogram, Human Development Report 2002, har de

rigeste fem procent af verdens befolkning indkomster, der er 114 gange de fattigste fem procents.¹³ Overladt til sig selv vil en markedsdrevet økonomi ganske enkelt levere, hvad de rige kan betale for – selv om millioner af fattige mennesker sulter.

Hvis vi tager udgangspunkt i den aktuelle opdeling af velstanden, bliver resultatet af markedet uhyggelig uretfærdighed. Kun hvis der finder velstandsudligning sted – gennem private og / eller offentlige instanser – vil de fattigste få kapital til at kunne opnå et anstændigt levebrød i det globale marked.

International samhandel

Når det virker efter hensigten er “det frie marked” på globalt niveau godt for både fattige og rige nationer. Samhandel tilskynder de områder, der har forholdsmæssige fordele (for eksempel billig arbejdskraft eller et ideelt klima til at dyrke bananer) til at producere disse ting, mens andre fremstiller, hvad de kan producere billigst. Det sænker priserne for alle. Det hjælper også de fattige lande, som ofte har masser af folk, der er i stand til at udføre mange opgaver langt billigere end arbejderne i de rige lande. Politikere beklager sig måske over “outsourcing”, når arbejdspladser flytter fra Vesten til Indien. Men outsourcing hjælper til at reducere fattigdom i Indien og sænker også priserne for alle.

Hvad er der da galt med de nuværende internationale handelsmønstre? De industrialiserede lande har indrettet de internationale handelsmønstre til deres egen økonomiske fordel. En af de mest almindeligt brugte grundbøger i økonomisk udvikling siger (i 2003-udgaven), at “det er rimeligt at hævde, at de væsentligste fordele ved verdenssamhandel er uforholdsmæssigt tilfaldet de rige lande” (Todaro 2009, 544). I kolonitiden sikrede moderlandene sig re-

gelmæssigt, at de økonomiske forhold var organiseret til deres egen fordel. Selvom kolonialismen ophørte for årtier siden, er de industrialiserede lande i de sidste mange årtier fortsat med at manipulere den internationale samhandel ved at indføre restriktive toldtariffer og importkvoter for at holde mange af de varer, som produceres i de mindre udviklede lande, ude. Toldtariffer og importkvoter påvirker de fattige lande og er faktisk et fundamentalt aspekt af systemisk uretfærdighed i dag.

I 2003 sagde Verdensbanken, at de toldafgifter høj-indkomstlande påligner import fra udviklingslande var fire gange så høje som toldafgifter pålignet import fra andre høj-indkomstlande.¹⁴ Afskaffelse af toldbarrierer på eksport af tekstil fra udviklingslande til de udviklede lande ville give udviklingslandene yderligere 9 milliarder dollars om året i indtægter fra tekstil alene. Afskaffelse af toldbarrierer på andre fabrikerede varer ville tilføje yderligere 22,3 milliarder dollars i indtægt for udviklingslandene.¹⁵ Handelsbarrierer koster fattige lande dyrt – faktisk meget mere end de modtager i støtte fra udlandet. I 2001 anslog FN, at handelsrestriktioner kostede mindre-udviklede lande mindst 100 milliarder dollars hvert år! (Todaro 2009, 539). Det er næsten dobbelt så meget som den samlede støtte, udviklingslandene modtager fra de rige lande hvert år (ibid., 649). Høje toldtariffer i de rige lande er fortsat et problem for de fattige lande. De fleste rige lande lægger høje toldafgifter på landbrugsvarer og simple fabrikater: ting som udviklingslandene lettest kan producere og eksportere. I 1990’erne var den gennemsnitlige told pålagt af rige lande (OECD) på fabrikerede produkter fra udviklingslandene mere end fire gange den told, der blev pålagt produkter fra de rige lande. Og når de fattige lande forsøgte at forøge deres ind-

komst ved at eksportere forarbejdede produkter i stedet for uforarbejdede, tilføjede de rige lande ofte yderligere toldafgifter.¹⁶

Særligt skadelige er de store subsidier, som USA og Vesteuropa giver til deres egne landmænd. Ifølge *The State of Food Insecurity in the World 2003* udgjorde direkte subsidier til landmænd i de rige lande 235 milliarder dollars. Det er næsten tredive gange det beløb, de rige lande giver i støtte til landbrugsudvikling i udviklingslandene!¹⁷ Fortsatte toldafgifter, kvoter og andre barrierer, der ikke vedrører told (særligt store landbrugs subsidier) i de udviklede lande vedbliver med at skade de fattige. De berøver de fattige lande millioner af jobs og milliarder af dollars fra øget eksport.

Ødelæggelse af miljøet og de fattige

Vores nuværende fremfærd truer vores børnebørns vel. Det økonomiske liv i dag, særligt i de industrialiserede samfund, forårsager så alvorlig forurening og ødelæggelse af miljøet, at fremtiden er i fare for alle – både rige og fattige. Vi ødelægger vores luft, skove, jord og vand så hastigt, at vi står overfor katastrofale problemer i de næste hundrede år, medmindre vi foretager alvorlige ændringer. De fattige står i første række, når det kommer til de skadelige indvirkninger af forurening og nedbrydning af miljøet. I mange tilfælde er de første, der lider, og de tager den værste del af de ødelæggende konsekvenser på grund af deres fattigdom og sårbarhed. Vi forurenar luften, bidrager til global opvarmning, udtømmer vores forsyninger af rent vand, overfisker havene og ødelægger dyrebar jord, skove og unikke arter kærligt formet af Skaberen. I mange lande forringer kemikalier, pesticider, olieudslip og industriel udledning luften, vandet og jordbunden. "Er det ikke nok, at I har den gode græsgang at græsse på?" spørger Skaberen. "Behøver I at trampe resten af græsset ned? Er det ikke nok,

at I har det klare vand at drikke? Behøver I at trampe rundt i resten af vandet?" (Ez 34,18).

Det er selvfølgelig altid de fattige, der lider mest. Det gælder i to henseender. De lider allerede under reduceret fødevarerproduktion, uproduktiv jord, forurenede floder og giftigt affald, som de rige ikke vil have i deres egen baghave. Endvidere vil det være umuligt at udvide den økonomiske vækst i de fattige lande tilstrækkeligt til, at de bliver i stand til at opnå en anstændig levestandard, hvis ikke vi kan omlægge det økonomiske liv på en måde, der reducerer det miljømæssige forfald dramatisk. De fattige skader også miljøet. Udviklingslande anvender ofte teknologi, der er mindre avanceret, og forbruger følgelig fossile brændstoffer mindre effektivt. Desperate fattige mennesker forsøger også at dyrke marginaljord og ødelægger tropiske skove. Medmindre fattigdommen bliver reduceret dramatisk jorden rundt, kan vi ikke vinde krigen mod ødelæggelse af miljøet.

Vi står overfor et smerteligt valg. For at opretholde og udvide vores materielle overflod forurenar vi luften og vandet og ødelægger vores jord og skove. Vi kan ganske enkelt ikke på samme tid fortsætte med de nuværende økonomiske strukturer, reducere den globale fattigdom og bevare en beboelig klode. Vi kunne vælge både retfærdighed for de fattige og en beboelig klode – men kun hvis vi opgiver den uhammede materialisme og foretager svære valg for at få vendt den miljømæssige ødelæggelse.

At spise mad fra sultne nationer

Hvorfor eksporterer lande hærget af hungersnød fødevarer? Hvorfor sælger fattige nationer i dag kolossale mængder fødevarer til rige nationer, mens mange af deres egne folk er fejlernærede eller sultende?

De seneste årtier har udviklingslande

med et højt antal fejlerenærede eller ligefrem sultende mennesker ikke desto mindre eksporteret betydelige mængder af fødevarer til velstående nationer. Grunden til, at lande med mange sultne mennesker villigt eksporterer fødevarer til velstående nationer, er, at de fattige folk i de lande ikke har penge til at betale for maden, og det har vi. De magtfulde i de fattige lande betaler for deres import af højteknologi, olie og luksusvarer med indtægten fra deres eksport. Ejerne af store landejendomme kunne selvfølgelig vælge at dyrke bønner, majs eller ris til den lokale befolkning, men de lokale folk har ikke meget at betale med, fordi de har meget begrænset kapital til at producere noget som helst afsætteligt. Jordbesidderne kan tjene flere penge ved at dyrke afgrøder til eksport. Derfor ser ejerne hen til de rige lande som deres markeder. De sender os bomuld, oksekød, kaffe, bananer og andre landbrugsvarer, og vi sender dem til gengæld de varer, som de ønsker. Systemet favoriserer de rige, og de fattige lider.

Ingen af de ovenstående forhold leder til den konklusion, at vi burde nedlægge international fødevarerhandel eller afvise markedsøkonomi til fordel for marxisme. Det som de fortæller, er, at jubelårs-princippet i Tredje Mosebog 25 er umådeligt vigtigt. Gud ønsker, at samfundets samlede produktive aktiver skal fordeles sådan, at enhver har ressourcerne til at tjene til sit eget levebrød. Når medlemmer af et samfund mister deres aktiver, uanset hvordan, er det vanskeligt for dem at deltage i den økonomiske aktivitet. Mennesker uden aktiver sulter ganske enkelt. I de fleste fattige lande i dag begyndte fortrængningen af folk fra deres jord for mange år siden og fortsætter stadig. Sjældent er der indtruffet noget i stil med jubelåret. Så problemet varer ved.

Det er derfor rige mennesker spiser mad fra lande, hvor fattige mennesker sulter.

Konklusion

På talrige, komplicerede måder er vestlige kristne på den ene eller den anden måde involveret i uretfærdige globale strukturer. Markedets mekanismer er et nyttigt redskab til at organisere en stor del af det økonomiske liv, men nutidens markedsøkonomier skaber også graverende uretfærdigheder, som vi må rette op på. Internationale handelsmønstre rummer uretfærdigheder. Nogle af de nuværende strukturer i det økonomiske liv truer det globale miljø og de langsigtede økonomiske muligheder for udviklingslandene. I disse lande er ethvert menneskes liv på en eller anden måde mærket af disse strukturelle uretfærdigheder. Medmindre du har trukket dig tilbage til en isoleret dal og selv dyrker og fremstiller alt, hvad du bruger, deltager du i uretfærdige strukturer, som bidrager direkte til nogle af vores én milliard lidende medmenneskers desperate fattigdom.

Vi skal selvfølgelig ikke konkludere, at international samhandel eller multinationale selskabers investeringer i fattige lande i sig selv er skadelige. Gjort rigtigt hjælper begge dele de fattige. Vi kan heller ikke konkludere, at udviklingslandenes økonomier ville blive ødelagt, hvis der blev rettet op på de nuværende uretfærdigheder i nutidens globale økonomiske system. Den rigtige konklusion er, at uretfærdighed er dybt indlejret i nogle af vores grundlæggende økonomiske institutioner. Bibelske kristne vil, netop i den udstrækning de er tro mod Skriften, vove at betegne sådanne strukturer som syndige – og arbejde hårdt for at forandre dem.

NOTER

- 1 Bearbejdet med tilladelse fra Sider 2005b, s. 171-74.
- 2 Bibeltekster citeres i denne danske oversættelse fortrinsvis fra DO1992. Hvor det af meningsmæssige grunde har været nødvendigt, har jeg dog oversat direkte fra det engelske forlæg. Dette er angivet i fodnote med: "Egen oversættelse til dansk." (Oversætterens bemærkning).
- 3 Egen oversættelse til dansk.
- 4 For en længere drøftelse, se Sider 2005a, s. 121-32.
- 5 Bearbejdet med tilladelse fra Sider 2005a, s. 107-17. Alle rettigheder forbeholdes.
- 6 Tekst i klamme er egen oversættelse til dansk. Den engelske bibeloversættelse, som Sider citerer, lyder "who frame mischief by statute." (Oversætterens bemærkning).
- 7 Egen oversættelse til dansk.
- 8 Egen oversættelse til dansk.
- 9 Egen oversættelse til dansk.
- 10 *Sollicitudo Rei Socialis*, 30. December 1987, Sekt. 36.
- 11 Bearbejdet med tilladelse fra Sider, 2005a, s. 133-82. Alle rettigheder forbeholdes.
- 12 FAO, *The State of Food Insecurity in the World 2003*, s. 31.
- 13 UNDP, *Human Development Report 2002*, s. 2.
- 14 Verdensbanken, *World Development Indicators 2003*, s. 329.
- 15 Ibid., s. 319.
- 16 UNDP, *Human Development Report 2003*, s. 155.
- 17 FAO, *The State of Food Insecurity in the World 2003*, s. 21.

LITTERATUR

- Sider, Ronald J. (2005a): *Rich Christians in an Age of Hunger*. Nashville, TE: Thomas Nelson.
- . (2005b): "Justice, Human Rights and Government" i Ronald J. Sider & Diane Knippers. *Toward an Evangelical Public Policy: Political Strategies for the Health of the Nation*. Grand Rapids, MI: Baker Books, s. 163-93.
- Todaro, Michael P. & Stephen C. Smith. (2009): *Economic Development*. Essex: Pearson Education Limited.

FORFATTEROPLYSNING

Ronald J. Sider
 Palmer Theological Seminary
 588 North Gulph Rd.
 King of Prussia, Pennsylvania 19406
 rsider@eastern.edu

Artiklen er forkortet og oversat af Andreas Østerlund Nielsen.
 Oprindeligt publiceret i Justin Thacker & Marijke Hoek (red.).
Micah's Challenge: The Church's Responsibility to the Global Poor, Paternoster, 2008.
 Udgives her med tilladelse fra forfatteren og Paternoster